Suomen Kansanopistoyhdistys
Finlands Folkhögskolförening

Valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle

Asia: HE 41/2023 vp Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2024

Suomen Kansanopistoyhdistys kiittää sivistys- ja tiedejaostoa mahdollisuudesta lausua. Kansanopistoyhdistys keskittyy lausunnossaan erityisesti jaoston pyytämään teemaan: talousarvioesityksen keskeiset painotukset ja kipupisteet.

Vapaan sivistystyön oppilaitosten perustehtävät vaarantuvat esitetyillä rahoitusleikkauksilla
Hallituksen esityksessä talousarvioksi vuodelle 2024 (talousarvion momentti 29.10.31 ja mom. 29.10.52) kohdennetaan 20,5 miljoonan euron säästöt vapaan sivistystyön oppilaitoksiin, jotka järjestävät koulutusta kaikille suomalaisille. Rahoituksen vähennys olisi noin 12 prosenttia vapaan sivistystyön kokonaisrahoituksesta. Vapaan sivistystyön rahoitusta on vähennetty jo kolmeen otteeseen viimeisen 15 vuoden aikana. Näiden aiempina vuosina tehtyjen leikkausten heikentävä vaikutus rahoitukseen on ollut jo yhteensä noin 18%. Aiemmista leikkauksista tehtiin aikanaan pysyviä, joten ne vaikuttavat edelleen oppilaitosten taloutta heikentävästi. Kansanopistoyhdistys toteaa, että vapaan sivistystyön toiminta- ja kehittämisedellytykset vaarantuvat vakavasti jatkuvasta rahoituksen vähentämisestä. Kansanopistojen osalta leikkaus on talousarvioesityksessä vuodelle 2024 2 miljoona euroa. Vaikka leikkaus on noin 10% vapaan sivistystyön kokonaisrahoituksen vähennyksestä, kiristää se kansanopistojen jo ennestään tiukkaa taloudellista tilannetta.

Kansanopistoyhdistys katsoo, että rahoituksen vähentäminen vaikuttaa koulutuksen saavutettavuuteen ja tasa-arvoon. Rahoituksen vähentyessä, oppilaitokset ovat pakotettuja vähentämään koulutustarjontaa. Jokaiselle vapaan sivistystyön oppilaitosmuodolle on määritelty tehtävä laissa vapaasta sivistystyöstä. Oppilaitosten mahdollisuudet toteuttaa lakisääteistä tehtäväänsä heikkenevät. Vapaan sivistystyön oppilaitosten tehtäviä on kehitetty erilaisten erityistehtävien kautta viime vuosina. Näitä erityistehtäviä ovat kansanopistojen osalta esimerkiksi oppivelvollisten koulutus ja maahanmuuttajien koulutus. Kansanopistoyhdistys pitää näitä yhteiskunnallisia erityistehtäviä erittäin tärkeinä kehittämiskohteina. Kansanopistojen osalta tulee kuitenkin tarkastella myös sitä, kuinka vapaan sivistystyön suoritteisiin (opiskelijaviikkoihin) kohdentuva rahoitus on kehittynyt viime vuosina. Seuraavassa kaaviossa on esitetty kansanopistojen vapaan sivistystyön perustehtävän mukaisiin valtionosuussuoritteisiin kohdentuvan valtionosuusrahoituksen kehitys.

Talousarvioesityksessä vuodelle 2024 kansanopistojen valtionosuusrahoituksen määrä on yhteensä 49 901 000 euroa. Tästä summasta 6,5 miljoona euroa kohdentuu oppivelvollisten vapaan sivistystyön koulutuksen opiskelijamaksuosuuden kattamiseen. Tehtävä on tärkeä ja opintojen tulee olla nuorille maksuttomia. Kansanopistoyhdistys haluaa kuitenkin kiinnittää sivistys- ja tiedejaoston huomion siihen, että vapaan sivistystyön perustehtävien suoriterahoitus on laskenut 2000-luvulla jatkuvasti. Oppilaitosten jatkuva säästökuuri vaarantaa oppilaitosten toiminnan**.**
Myös mahdollisuudet kohdentaa koulutusta heikoimmassa asemassa oleville heikkenevät rahoituksen jatkuvan vähentämisen vuoksi. Valtio rahoittaa vapaan sivistystyön opinnoista 57%. Lopun rahoituksen oppilaitos hankkii itse. Poikkeuksena tästä ovat oppivelvolliset ja kotoutumissuunnitelman mukaisesti opiskelevat maahanmuuttajat. Laki vapaasta sivistystyöstä edellyttää, että opintomaksut ovat kohtuullisia (24§). Kansanopistojen opiskelijamaksuja ei ole mahdollista nostaa. Oppilaitoksissa luottotappiot ovat jo nyt kasvussa. Opiskelijamaksujen nostaminen vähentäisi opiskelijoita ja kohdentaisi tarjontaa hyvätuloisille. Vapaan sivistystyössä opintomaksuja voidaan esimerkiksi työttömien, heikon pohjakoulutuksen omaavien, oppimisvaikeuksia kokevien osalta alentaa opintoseteliavustuksilla. Opintoseteleitä haetaan moninkertainen määrä siihen verrattuna, mitä voidaan myöntää. Tämä kertoo osaltaan siitä, että opiskelijoilla on vaikeuksia maksaa koulutuksesta. Opintosetelirahoitus riitti vuonna 2023 vain 31 %:lle sitä hakeneista. Talousarvioesityksessä vuodelle 2024 opintosetelirahoitus pidetään edellisvuosien tasolla, jolloin sen taso on edellä kuvatulla tavalla riittämätön.

Kansanopistoyhdistys esittää, että vapaan sivistystyön rahoitusleikkaukset perutaan. Ne ovat ristiriidassa hallituksen demokratian vahvistamiseen, työllisyyden parantamiseen ja nuorten hyvinvoinnin vahvistamiseen sivistyksen keinoin liittyvien tavoitteiden kanssa.

Koulutuksen tasa-arvo ja kansanopistojen yhteiskunnalliset erityistehtävät

Talousarvioesityksessä tuodaan esille, että hallituskaudella keskeisiä tavoitteita ovat koulutustason ja koko väestön osaamistason nostaminen ja oppijoiden hyvinvoinnin parantaminen. Korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrä pyritään nostamaan mahdollisimman lähelle 50 prosenttia vuoteen 2030 mennessä. Kansanopistoyhdistys pitää näitä tavoitteita kannatettavina. Kansanopistot voivat vastata osaltaan suomalaisen yhteiskunnan osaamis- ja koulutustason nostamista koskeviin vaatimuksiin.

Talousarvioesityksessä vuodelle 2024 kohdennetaan kansanopistojen oppivelvollisille suunnattuun vapaan sivistystyön koulutukseen 3 miljoonan euron lisärahoitus. Kansanopistoyhdistys pitää kohdennusta erinomaisena ja katsoo, että se lisää koulutuksellista yhdenvertaisuutta. Kansanopistojen oppivelvollisille järjestämä koulutus mahdollistaa opinnoissa etenemisen niille nuorille, joilla on hankaluuksia edetä opinnoissaan peruskoulusta toiselle asteelle ja joilla on erilaisia oppimisen esteitä. Koulutusta on järjestetty vuodesta 2021 oppivelvollisuuslainsäädännön perusteella. Opiskelijoiden kohtaamisessa, oppimisvalmiuksien parantamisessa ja yhteisöllisyyden rakentamisessa kansanopistojen osaaminen on erinomaista. Vuodelle 2024 kohdennettu lisärahoitus mahdollistaa laskennallisesti opiskelijamäärän kasvattamisen 580 opiskelijalla, aikaisemman 650 ”opiskelijapaikan” lisäksi. Näin koulutus mahdollistuisi noin 1230 opiskelijalle. Rahoituslisäyksellä katetaan kuitenkin vain opintojen opiskelijamaksuosuutta. Suoritteita ei tehtävään lisätä ja näin edellä kuvattu vapaan sivistystyön rahoitusleikkaus heikentää opistojen mahdollisuuksia hoitaa myös tätä tehtävää.

Talousarvioesityksessä 2024 ja valtioneuvoston selonteossa julkisen talouden suunnitelmaksi keskeiseksi tavoitteeksi asetetaan korkeakoulutustason nostaminen erityisesti nuorten aikuisten osalta. Sivistysvaliokunta on ottanut asiaa kantaa aiemminkin. Se (SiVM 19/2021 vp) piti käsittelyssään tärkeänä, että “joustava pääsy korkeakouluopintoihin turvataan ja korkeakoulutuksen saavutettavuuden lisäämisessä vahvistetaan vapaan sivistystyön roolia korkeakoulujen yhteistyökumppaneina. Vapaa sivistystyö voi valtakunnallisena verkostona huolehtia, että avoimia korkeakouluopintoja on kaikkien saatavilla taloudellisesta asemasta ja kotipaikasta riippumatta." Suomen Kansanopistoyhdistys esittää, että korkeakoulutuksen saavutettavuuden lisäämisessä hyödynnetään kansanopistoverkoston osaamista ja

käynnistetään välittömästi selvitystyö niistä toimenpiteistä, joiden avulla kansanopistot nivelvaiheita tukevina oppilaitoksina voivat parantaa nuorten aikuisten mahdollisuuksia sijoittua korkeakouluopintoihin ja suorittaa opinnot loppuun.

Talousarvioesityksessä vapaan sivistystyön kieli- ja kotoutumiskoulutukseen on varattu 16,83 miljoonaa euroa. Osa rahoituksesta kohdentuu ukrainalaisten tilapäistä suojelua saavien koulutuksen järjestämiseen. Tämä rahoituskokonaisuus on tärkeä vapaan sivistystyön tehtävä. Kansanopistoyhdistys pitää hyvänä myös 1 miljoonan euron rahoituslisäystä ruotsinkielisen kotoutumiskoulutuksen järjestämiseen.

Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnon alalle on lisätty rahoitusta maahanmuuttajaäitien aseman parantamiseen. Vapaan sivistystyön keskusjärjestöt ja opetus- ja kulttuuriministeriö ovat useita vuosia esittäneet, että kotivanhempien aseman parantamiseksi tulisi vahvistaa heidän mahdollisuuksiaan osallistua kieli- ja kotouttavaan koulutukseen maksuttomasti. Tämä edellyttäisi rahoituksen lisäämistä ja vapaan sivistystyön lain muuttamista. Maahanmuuttajavanhempien asemaa voidaan parantaa koulutuksen avulla. Vapaan sivistystyön oppilaitokset osaavat tämän koulutuksen järjestää. Kansanopistoyhdistys esittää, että kotiäitien asemaa parannetaan talousarviossa esitetyn työ- ja elinkeinoministeriön toimenpiteen sijaan kohdentamalla rahoitus kotoutumisajan ylittäneiden maahanmuuttajien kieli- ja kotoutumiskoulutukseen vapaassa sivistystyössä. Eduskunta on toistuvasti edellyttänyt, että vapaan sivistystyön edellytyksiä kieli- ja kulttuurikoulutuksen järjestämiselle kehitetään. Vapaan sivistystyön oppilaitokset eivät voi tällä hetkellä tarjota maksutonta koulutusta kotoutumisajan ylittäneille (mm. kotivanhemmat). Tälle koulutukselle on ilmeinen tarve ja rahoitusta tulisi kohdentaa tämän tehtävän hoitamiseen.

Talousarviossa todetaan myös, että kotoutumiskoulutusta tulisi kehittää pidemmällä aikavälillä kokoamalla rahoitus yhteen kanavaan työ- ja elinkeinoministeriön hallinnon alalle. Useissa eri yhteyksissä on katsottu, että koulutus on keskeinen osa kotoutumista. Eriarvoistumisen välttämiseksi tulisi kiinnittää huomiota siihen, että kaikilla on mahdollisuus saada riittävä yleissivistys, kielitaito ja yhteiskuntataidot. Kansanopistoyhdistys katsoo, että kotoutumista tulee tarkastella vahvemmin osana koulutusjärjestelmää ja koulutuspoliittisia ratkaisuja. Kotoutumiskoulutuksen tuloksia ja vaikuttavuutta voidaan seurata koulutusjärjestelmätoimijoiden osalta erittäin tehokkaasti, kun taas osana työllisyystoimia oppimistulosten arviointiin, opiskelijamäärien ja suoritteiden seurantaan ei ole vakiintuneita järjestelmiä tai toimintamalleja.

Talousarvioesityksen yhteydessä käsiteltävässä selonteossa julkisen talouden suunnitelmaksi todetaan: ”Kotoutumista ja kielitaitoa edistävien koulutusten kokonaisuudistuksen vuoksi vapaan sivistystyön oppilaitosten valtionosuuksia alennetaan 7,5 milj. eurolla vuodesta 2027 lukien. Vähennyksen arvioidaan kohdistuvan pääasiassa kuntiin.” Kansanopistot järjestävät erittäin tuloksekkaasti vapaana sivistystyönä kotoutumiskoulutusta. Kansanopistot ovat pääosin yksityisesti omistettuja julkista tehtävää hoitavia oppilaitoksia. Näin ollen esitetyn leikkauksen vaikutukset eivät kohdennu pääasiassa kuntiin, vaan suoraan oppilaitoksiin. Kansanopistoyhdistys katsoo, että kotoutumisen kokonaisuudistuksessa tulee huolehtia siitä, että panostetaan vaikuttavaan koulutuksen järjestämiseen osana suomalaista koulutusjärjestelmää ja huolehditaan eduskunnan linjaamasta tavoitteesta vahvistaa vapaan sivistystyön oppilaitosten roolia kotoutumisen edistämisessä. Selonteossa julkisen talouden suunnitelmaksi v. 2024-2027 esitettyä leikkausta vapaan sivistystyön tuloksekkaaseen kotoutumiskoulutukseen ei tule toteuttaa.

Suomen Kansanopistoyhdistys-Finlands Folkhögskolförening ry:n puolesta,

Helsingissä 19.10.2023

Helena Ahonen
puheenjohtaja

Tytti Pantsar
toiminnanjohtaja